

AFSTAND NEMEN

v o o r d r a c h t
gehouden op 5 november 1987

door

prof.dr.ir.G.H.Bolt

bij zijn afscheid als hoogleraar
in de Bodemscheikunde en Bodemnatuurkunde
aan de Landbouwniversiteit Wageningen

Dames en Heren,

AFSTAND NEMEN tot het gebeurde is het voorrecht en ook de plicht van de historicus wanneer hij zich zet tot het geven van een beschrijving van wat eerder geschiedde. Als ik mij hieraan waag bij deze gelegenheid, betreft het slechts een dilettant die poogt u te interesseren voor de vele belangwekkende ontwikkelingen die zich in de afgelopen veertig jaren voltrokken aan de Landbouwhogeschool, zoals gezien door zijn ogen.

Zoals vaak bij een terugblik, heeft het totaal beeld hierbij iets weg van een wenteltrap. Bepaalde accenten vertonen een *cyclisch* karakter, en het *déjà vu* dringt zich op. Ik noem hier de afwisselende accentuering van de fundamentele aspecten van de wetenschap tegenover de nadruk op de exploratie van de toepassingsmogelijkheden, misschien ook eruditie tegenover vakgeleerdheid. Evenzeer is er een periodiciteit in de aandacht voor toepassing van intensieve begeleiding in de studie, tegenover het benadrukken van de zelfstandige wetenschappelijke vorming. Vermoedelijk zal er ook, in de toekomst, in de bestuurlijke sfeer een wisseling van meer en minder meebeslissen van een brede kring van betrokkenen zijn vast te stellen. Een hoofdzaak is hierbij dat de wenteltrap al draaiend naar een hoger niveau komt. Toegegeven moet worden dat een dergelijke vaststelling vaak subjectief is; wat de een ziet als stijging wordt door een ander soms ervaren als daling, of zelfs afbraak.

Mij richtend op de Landbouwhogeschool in de periode van '45 tot '85 wil ik pogen de structurele veranderingen die tot stand kwamen te benadrukken en van enig commentaar te voorzien. Ik koos daarvoor een drietal ingangen: het studieprogramma, de studenten en docenten, en de bestuursvorm van de Landbouwuniversiteit.

Het studieprogramma van de Landbouwuniversiteit

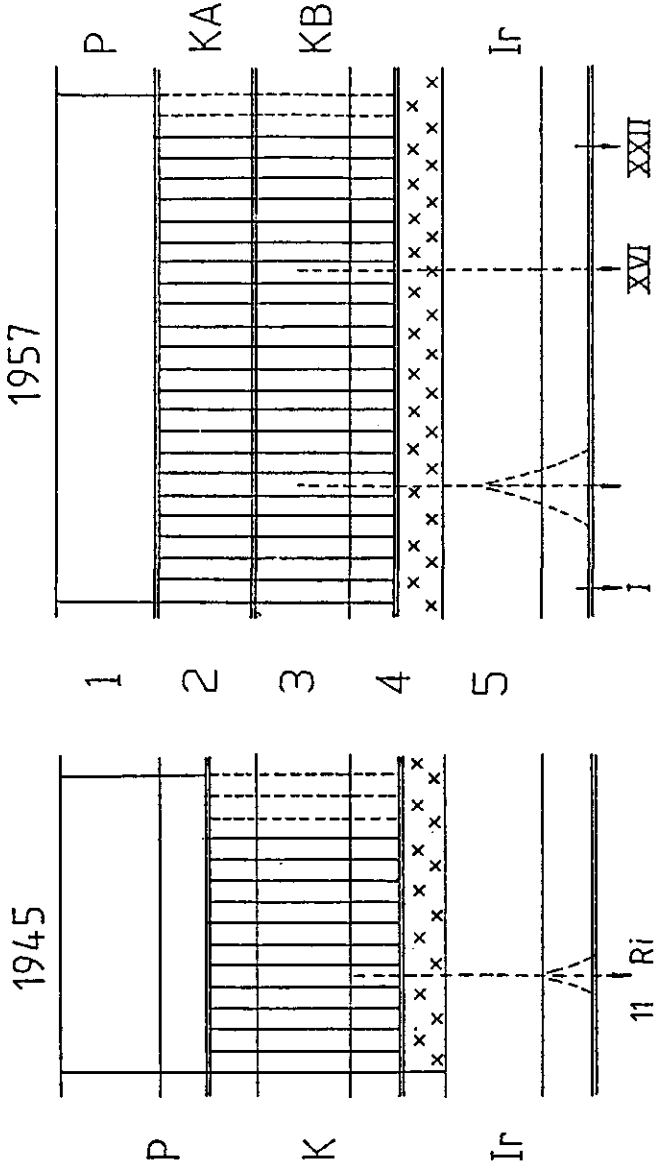
In de periode van '45 tot '85 waren vier verschillende studieprogramma's van kracht. In figuur 1 zijn deze programma's schetsmatig weergegeven, met de bijbehorende jaren waarin deze werden ingevoerd in de periode na de oorlog. De gebruikte afkortingen duiden op resp. de Propedeuse, Kandidaats- (A en B), Ingenieurs- en Doctoraal- (A, B en C) -studie; de opvolgende studiejaren zijn met cijfers aangegeven. De praktijktijd is gearceerd met 'x', keuzevrijheid in het vakkenpakket is met gerende lijnen aangeduid. De verschillende studierichtingen waren in de vroegste programma's qua vakkenpakket (vrijwel) geheel vastgelegd tot en met de kandidaats-studie, zoals weergegeven met vast-omlijnde kolommen.

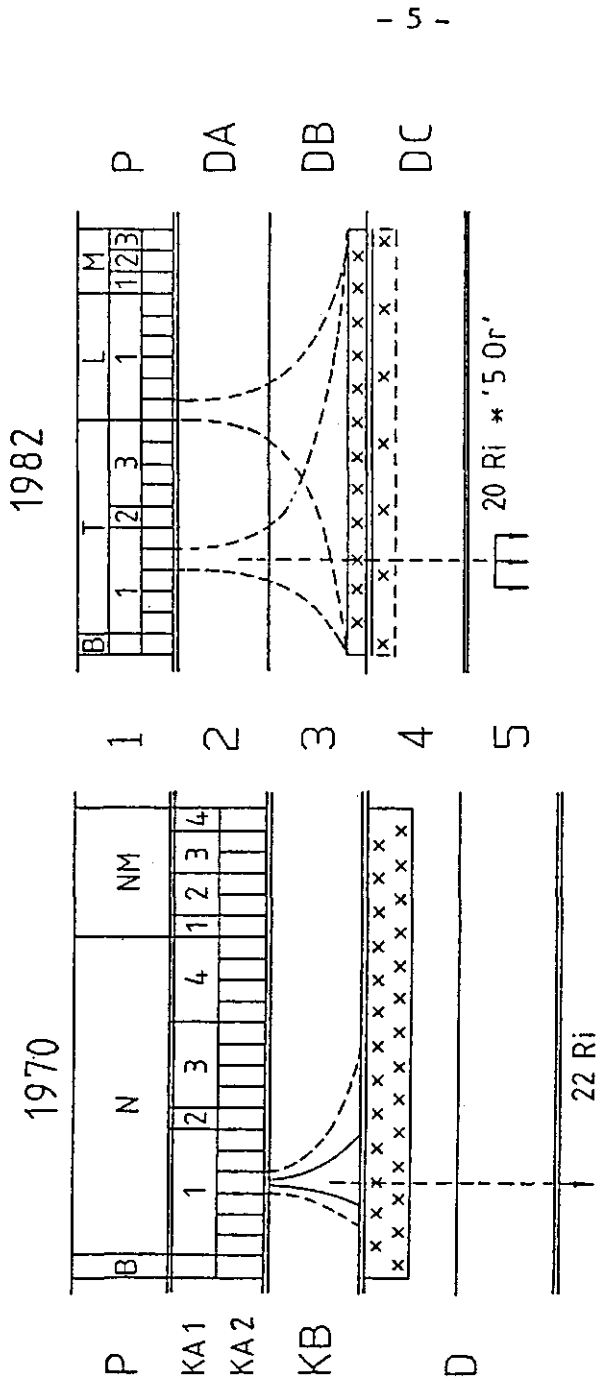
Over de reden voor de herprogrammering resulterend in het studieprogramma van 1957 wordt door Eysvogel¹ in het boek LH'50 het volgende opgemerkt. De grote wijzigingen in de Nederlandse maatschappij in de na-oorlogse jaren maakten het noodzakelijk voor de, vanouds op de maatschappij geïntendeerde Landbouwhogeschool, zich op nieuwe arbeidsvelden te richten. De veelheid aan behoeften in deze verklaart waarschijnlijk het grote aantal van 22 richtingen, waarvan de gelijkwaardigheid een uitdrukking vond in de

lange rijen van kruizen en strepen van de gebruikte Romeinse becijfering. Vanwege mijn persoonlijke betrokkenheid wijs ik in het voorbijgaan op het tot stand komen in 1957 (mede door de inzet van de hoogleraren Edelman en Schuffelen) van de eerste 'typisch Wageningse' (dwz. elders in Nederland niet voorkomende) disciplinaire studierichting Bodemkunde (richting XVI). Vanaf dat moment konden ook in Nederland **Bodemkundigen** worden opgeleid onder hun eigen vaknaam.

De invloed van de herprogrammering '57 is groot en blijvend gebleken. Hij vormde de basis van de verbreding van het taakveld van de LH, met name in de richting van de sociale wetenschappen en de chemisch-technologische. Een verwant effect was het ontstaan (in daaropvolgende jaren) van een twintigtal studieverenigingen. Deze laatste werden in feite de basis van de latere richtings-onderwijsdies, de ROC's². Hoewel deze ROC's van grote betekenis werden voor de studieprogrammering, meen ik dat het aantal van twintig te groot is voor de Faculteit der Landbouwwetenschappen. Bij een later eventueel gewenste hergroepering van studierichtingen zou een geringer aantal ROC's, ieder een breder terrein dekkend, een herverkaveling van opleidings-doelen vergemakkelijken.

De herprogrammering van '70 werd geïnitieerd door het in 1961 verschenen rapport van de Commissie 'Fundamenteel Onderzoek in de Landbouw'³. Het ging daarbij in de eerste plaats om het scheppen van mogelijkheden tot adequate opleiding van onderzoeks-specialisten ten behoeve van de terreinen van wetenschap zoals verankerd in de bestaande 22 (inmiddels 24) richtingen. De eertijds ongedeelde prope-

Figuur 1: Studieprogramma's Landbouwniversiteit in de periode 1945 - 1982

deuse viel uiteen in de varianten 'natuurwetenschappelijk' (N) en meer 'maatschappijwetenschappelijk' (NM), naast de al ingevoerde Biologie (B) propedeuse. 'Getrapte' keuze was het wachtwoord, waarbij veel strijd werd geleverd over de invulling van de gemeenschappelijke delen van de studieprogramma's. Het studieprogramma werd bij deze gelegenheid genormeerd op 5 jaar.

De studenten-invloed bij dit programma was zeer veel groter dan in '57: juist toen de detail-invulling van start zou gaan in de vroege herfst van '68 begon in Nederland de locale uitwerking van de studenten-revolte in Parijs. Door dit samenvallen van twee hervormingen, dwz. bestuurlijk en studie-programmatisch (zie fig. 2), is ook deze wijziging van het studieprogramma toonaangevend geworden. Hij werd, na onderhandeling tussen vertegenwoordigers van de studenten en van de Commissie Wijziging Statuut⁴, via de z.g. Studieraad, de aanleiding tot de vorming van de eerdergenoemde ROC's, met paritaire docenten/studenten bezetting⁵. Hij leidde tot de invoering van een semester stelsel⁶, en een specificatie van de studielast in sbu⁷, voor een Nederlandse universiteit een vroege ontwikkeling.

Blijkens het schema gepresenteerd in fig 1, leidde de eerstvolgende herprogrammering - ditmaal geïnduceerd door de op de oorspronkelijke 'Posthumus' voorstellen gebaseerde landelijke voorschriften met betrekking tot de opstelling van een vierjarig studieprogramma - tot de invoering van het jongste studieprogramma van de Landbouwniversiteit in het jaar 1982. De vergelijking tussen de programma's van '82 en '70 geeft aan dat de LU zijn inmiddels verworven 'Universaliteit' demonstreert door verdere vergroting en

vervroeging van de keuzemogelijkheden, uitmondend in het niet geringe aantal van een honderdtal benaamde oriëntaties van studierichtingen. Dit lijkt te veel voor het terrein dat wij vanuit Wageningen bestrijken: overlap is niet te vermijden bij een dergelijke fijne onderverdeling van studieprogramma's⁸.

Het geheel van de vier opvolgende programma's van de afgelopen vijftig jaar overziende, valt vooral op de steeds eerder optredende keuze van vakken en de daarmee gepaard gaande steeds fijnere vertanding van de benamingen gebruikt voor het studieveld (de oriëntatie) van de uittredende jonge ingenieur. Dit laatste is verwarrend voor de maatschappij: immers een sterk gespecialiseerde naam suggereert een overeenkomstige nauwe inzetbaarheid, waarvan in principe geen sprake is. Men zal dus terug moeten naar bredere benamingen van het vakgebied van de afstuderende, waarmee niet wordt gesteld dat noodzakelijkerwijs de keuzemogelijkheden in het programma behoren te worden verminderd. Binnen brede vakgebieden bestaan vaak velerlei, en zich ook wijzigende probleemgebieden, waarbij het onderwijsprogramma zich vooral dient te richten op de wijze van aanpak van een probleem. Hierbij zijn dikwijls een aantal vakken van gelijksoortige waarde, en deze kunnen dan als alternatieven binnen eenzelfde studieprogramma worden gebruikt, daar waar de onderzoeksactiviteiten van de Landbouwniversiteit tot erkende kwaliteiten op die onderscheiden vakgebieden hebben geleid⁹.

Als ik tenslotte vaststel, dat bij de herprogrammering '82 het Wageningse gebruik van een Propedeuse met overheersend fundamentele vakken goeddeels is verdwenen, dan is

dit aanleiding tot twee opmerkingen. Enerzijds scheidt dit de verplichting voor de Landbouwuniversiteit om een nieuw equivalent van de 'fundamenteel gerichte propedeuse' als alternatief aan te bieden. In feite is dit geschied met de voorgenomen nieuwe studierichting 'Agrosysteemkunde', voor welke richting ik een zeer succesvolle ontwikkeling voorzie¹⁰.

Anderzijds impliceert de reductie van de fundamentele vakken in het eerste studiejaar dat een hinderpaal bij de coördinatie van WO en HBO verdwijnt. Nu moet het beter mogelijk zijn om HBO-opgeleiden in een latere studiefase in te vlechten: de fundamentele vakken kunnen bijvoorbeeld ook in een derde studiejaar hun accent krijgen.¹¹ **In dit kader bezien heeft de LU een kans gemist om het voortouw te nemen op het gebied van coördinatie tussen WO en HBO, doordat een voor de hand liggende vestiging in Wageningen van althans een deel van de nieuwe gecombineerde HAS voor het midden en oosten van Nederland, niet tot stand kwam.** Hoewel hopelijk de mogelijkheden tot samenwerking met deze school toch met aandacht zullen worden bestudeerd, was de kans om dit op korte termijn door gemeenschappelijk gebruik van bijv. laboratorium-faciliteiten en vooral ook van docenten en onderwijs-elementen (zie ook p 11, noot 15), een geweldige uitdaging geweest. Landbouw had in deze vóór kunnen lopen, en zal nu wel achter aan moeten sluiten.

Docent en Student in een wisselend klimaat

Dit onderwerp is veel minder Wageningen-specifiek dan het vorige. Toch wil ik er graag iets over kwijt, omdat in deze de Landbouwuniversiteit deelgenoot is van feilen van het

Nederlandse universitaire systeem.

Eerst de positie van docent aan de Nederlandse universiteit als persoonlijke carrière voor een wetenschapper. Destijds, in 1957, komende uit de USA, lag voor mij een vergelijking tussen beide systemen voor de hand. Deze vergelijking viel voor de betrokkenen duidelijk ten nadele uit van het Nederlandse systeem, afgezien van de bevoorrechte positie van de ongeveer 1000 ordinarii, toen in Nederland aanwezig. Voor alle andere wetenschappers aan de Nederlandse universiteiten gold dat zij formeel "niets te zeggen hadden" in geval van verschil van mening met de hoogleraar waaronder men ressorteerde.¹² Zelfs de wat vogelvrij ingeschaalde, en lokaal tussengevoegde, lectoren kenden formeel een hoogleraar "in overeenstemming met wie" zij hun onderwijs moesten inrichten. Deze nogal scherpe twee-deling van het wetenschappelijk corps aan de Nederlandse universiteit was waarschijnlijk mede oorzaak van het wat ver doorschieten van bepaalde aspecten van de democratisering in 1970. Aldus vonden in Nederland de lokale Senaten vaak de combinatie van studenten en staf tegenover zich in de beginfase van de culturele revolutie aan de universiteiten. In andere landen was in deze veeleer sprake van een conflict van studenten tegenover de gehele wetenschappelijke staf.¹³

Het bijna tegelijkertijd met de nota Posthumus in 1968 verschenen Rapport van de Commissie van Os¹⁴ over de "Structuur van het Wetenschappelijk Corps" onderging hetzelfde lot als de Posthumus-nota: het duurde zo'n vijftien jaar vóór dat er feitelijk werd ingegaan op de voorstellen betreffende een meer geleidelijke rangorde van de gehele

wetenschappelijke staf. Tijdelijk verdrongen door het gewicht van de gebeurtenissen de gehele universiteit betreffende, kwam het onderwerp daarna herhaaldelijk ter sprake in ministeriële nota's, maar eerst onlangs kwam het stelsel

Hoogleraar-UniversitairHfdDoc.(UHD)-UniversitairDoc.(UD) over ons, waarbij het geheel toch wel wat de allure van een uitgestelde wisseltruc heeft. Het eerste deel van deze truc was de inruil van het stelsel Hoogleraar-Lector tegen de enkelvoudige rang, met voor alle betrokkenen 'de hoogste naam en het laagste salaris'. Het tweede deel ervan bestaat uit de toevoeging van de UHD en UD rangen, hetgeen in ieder geval een veel betere benaming is dan de eerder gebruikte 'medewerker' titulatuur. De UHD lijkt onderweg naar het 'jus promovendi', en **zo dit wordt bereikt** dan is er inderdaad iets verbeterd aan het carrière-perspectief voor de in de universiteit intredende wetenschapper.

Toch is er, deels aan de landelijke situatie inherent, verschil tussen de positie van de combinatie Hoogleraar-UHD hier in Nederland, en het FullProfessor-AssociateProfessor team aan de Amerikaanse universiteit. In de USA is nauwelijks sprake van een hiërarchie in deze formatie: het is de kwaliteit van de vervuller van een 'leerstoel' welke bepaalt of deze de ene of de andere rang heeft. In dit laatste stelsel verwacht men dat 'leerstoelen' alternerend in beide rangen worden bezet. Een dergelijk kwaliteitsonderscheid, waarbij een ieder kan streven naar de beste kwalificatie, wordt dan nog aanzienlijk verruimd door het brede scala van instellingen van hoger onderwijs in de USA. Harvard University tegenover sommige 'State Universities'

is een groot kwaliteits-traject. In dit kader van carrière-planning zou een intensieve samenwerking tussen WO en HBO, met gedeelde docenten, ook in Nederland een breder perspectief voor de docenten van ons Hoger Onderwijs bieden.¹⁵

Samenvattend dacht ik dat er bij de invulling van de wetenschappelijke rangen aan de Nederlandse universiteit in de laatste 30 jaar duidelijk een verbetering is ingetreden met het systeem van de UD. Toch zou het, vooral ook overwegend de heden ten dage vrij kleine kans voor een wetenschapper om bij krimpend aantal leerstoelen er zelf een te bemachtigen, goed zijn te streven naar formele onthierarchisering, door Hoogleraar en UHD als gelijkberechtigten te bundelen in vrij grote vakgroepen beheerd door een professionele beheerder in combinatie met een roulerende vakgroeps-voorzitter. Juist vanwege het na te streven 'jus promovendi' voor de UHD ware het dan ook logisch de UHD te koppelen aan een benoemd (vrij breed) vakgebied, zoals dit nu het geval is (of althans zou moeten zijn) met de Hoogleraar.

Wat betreft de positie van de studenten aan de Nederlandse universiteit: er is door henzelf verandering gevraagd, eerst sotto voce vóór 1968, en daarna vanaf 1969 luidkeels. Er is verandering gekomen, waarover ik nog enkele opmerkingen wil maken in het laatste deel van mijn betoog, en het is uiteraard een zaak van interpretatie tot welke graad die veranderingen in overeenstemming waren met de vraag. Op dit moment wil ik echter ingaan op een facet van de positie van de student, nl. de positie als deelnemer aan een opleiding voor een toekomstige werkkring.

Het is mijn indruk dat in Wageningen, zoals ook elders in universitair Nederland, de efficiency van kennisoverdracht tijdens de zogenaamde 'contact-uren' van het onderwijsprogramma zeer laag is. De primaire oorzaak ligt m.i. in het feit dat in het algemeen de student niet gelijk op werkt met de leercyclus. Hierdoor kan er tijdens de contact-uren nauwelijks communicatie op niveau plaats vinden. Van docentenhulp tijdens vragenuren wordt pas gebruik gemaakt in de weken vlak voor een examen, als de student zich gaat verdiepen in het desbetreffende vak. Het is mij opgevallen dat deze situatie nogal typisch is voor Nederland: in het buitenland, met name in de USA, is de interactie tijdens de periode van doceren doorgaans veel hoger.¹⁶

Bij een poging deze karakteristiek van de Nederlandse universiteit te verklaren komt men al snel tot de gedachte dat dit mogelijk te maken heeft met de eertijds nogal beperkte aantallen van deelnemers aan dit type onderwijs. De student van toen werd mondeling geëxamineerd, op een tijdstip dat hem paste, over zijn kennis van leerstof die veelal via hoorcolleges was verkregen.¹⁷ Zelfstudie vormde een overheersend element van zijn studies, terwijl een wetenschappelijke discussie tijdens persoonlijk contact met de docent, bijvoorbeeld tijdens het examen, van grote waarde werd geacht en ook mogelijk was. Deze situatie is in de laatste decennia echter drastisch gewijzigd, en de vraag rijst of de universiteit zich in deze wist aan te passen aan de sterk vergrote kring van deelnemers. Nu is er op het gebied van de vorm van het universitaire onderwijs in Nederland in deze periode zeer veel veranderd. Het 'hoor-

college' dat zich uitstrekt over één of zelfs meer dan één academisch jaar en waar het voorgedragene de enige bron is van de examenstof, is vrijwel verdwenen. Korte semesters, kleine brokken leerstof, college-syllabi¹⁸, vragen-uren en andere vormen van studiebegeleiding zijn gemeengoed, althans in de bèta-vakken. En toch blijft het intellectuele samenspel tussen student en docent tijdens de 'contact-uren' zeer matig, omdat in Nederland de student (door-gaans) in fase achterloopt bij de docent. Mijn, in de loop van vele jaren gevormde, overtuiging in deze werd zeer onlangs bevestigd door het onderzoek van vanderDrift en Vos, weergegeven in hun proefschrift bij de Universiteit van Leiden.¹⁹

Oorzaken en achtergronden latend voor wat zij zijn, meen ik met klem te kunnen stellen dat de veelal geringe interactie tussen docent en student tijdens het reguliere college-gebeuren een moeilijk aanvaardbare tekortkoming is van ons universitair systeem. Het lijkt mij alleszins noodzakelijk te streven naar verbetering in deze, waarbij de geringe invloed van (dure) begeleidingsmaatregelen zoals in het recente verleden toegepast, reden is om niet zeer optimistisch te zijn. Eerder ben ik geneigd te denken dat men zich bewust dient te worden van het feit dat 'hogere onderwijs voor velen' een benadering vraagt waarbij dusdanige incentieven worden gegeven aan het 'bijhouden' van de docent dat de meerderheid van de groep dit vanzelfsprekend acht.²⁰ Persoonlijk denk ik dat ook voor dit aspect van de universitaire problematiek het inzetten van leerkrachten voor het doceren van bepaalde studievakken voor zowel WO- als HBO-studenten een aanzet tot verbetering

zou kunnen geven.²¹ Ter vermindering van een mogelijk misverstand over mijn opvattingen in deze: kennis, begrip en vooral ook breed inzicht in de samenhang der dingen worden slechts verkregen in een groeiproces met veel zelfstandig denkwerk, waartoe de universiteit behoort aan te zetten. De vrij omvangrijke basis, tegenwoordig nodig om in een later stadium zelf zijn weg te vinden, kan echter goed, en zeker het meest efficiënt, worden gelegd in een groep van gelijk-op-werkenden in directe interactie met een daarvoor bekwame docent voorzien van goede hulpmiddelen.

Bestuursstructuur van de Landbouw Universiteit

Tot slot van mijn betoog waag ik mij aan een enkele opmerking over de bestuursstructuur van de Landbouwuniversiteit, zoals die zich (nog) bezig is te ontwikkelen onder invloed van de 'culturele revolutie' van de Nederlandse universiteiten beginnend aan het eind van de zestiger jaren. Het is duidelijk dat de LU in deze deel is van universitair Nederland, terwijl Nederland behoorde tot de universitaire wereld in de westelijke landen. Bezien in dit kader dient het gebeuren hier te worden beschouwd vanuit zijn inbedding, in tijd en plaats, in gebeurtenissen elders.

In figuur 2 is een situatieschets gegeven. Men herkent de naam Parijs²², de revolutie van zomer 1968, en de bezetting van het Maagdenhuis in mei 1969. Tussen die gebeurtenissen ligt een vrij scherpe scheidingslijn: ervòòr evolutionaire opstelling, erná revolutionaire opstelling van de Nederlandse studenten. Als demonstratie hiervan twee citaten, weliswaar wat uit hun verband gelicht, ontleend aan stukken van de jaarvergaderingen van de Nederlandse Studenten Raad,

	n e d e r l a n d		w a g e n i n g e n
	*	:	*
	*	:	*
	*	v O S	*
	*	M A R I S	*
	*		Cie WIJZ. STAT.
'68	*		*
	*	- N S R - w g	D E L F T
Parijs	*		*
	*		NOTA R & A
	*	P O S T H U M U S	*
	*		*
'69	*		*
	*	- N S R - w g	W A G. -
	*	M A A G D E N H U I S	b z t
	*	n o t a	V E R I N G A
	*		Breedspoor/DSA Cie
	*		S E N A A T w g
	*		O P E N B A A R
	*		*
'70	*		*
	*	?	*
	*		*
	*	W U B	*
	*		**
	*	?	*
	*		*
'71	*		*
	*	?	*
	*		*
	*	?	*
	*		H R 1
	*		"
'72	*		*
	*	?	*
	*		"
	*		"
	*		F R 1
	*		"

Figuur 2

NSR, waar ik destijds bij aanwezig was. Zo leest men in de vergaderstukken van de bijeenkomst in de Delftse Aula (april 1968): "De NSR zal een werkgroep instellen om beide rapporten (resp. van de Cie Maris en van de Cie van Os) van kommentaar te voorzien....".²³ Daartegenover vindt men in de stukken van de volgende jaarvergadering in Wageningen (april 1969): "... Bewustwording moet aangepakt worden dmv. informatie-spreiding en het scheppen van konflikten.." en .."wat betreft autoriteiten: het gebruik van 'goedwillende' hoogleraren is....funest voor het scheppen van een eigen identiteit bij de student", en dit tweede citaat is ontleend aan de bijdrage van Tilburg.²⁴

Het verloop van de gebeurtenissen in Wageningen in deze periode (zie figuur 2) werd mede beïnvloed door de 'lokale' omstandigheid dat juist in 1968 het resultaat van de bezigheden van de Cie Wijziging Statuut (zie p 6 en noot 4) in de openbaarheid werd gebracht. Dit gebeurde in de herfst van 1968 - dus ná de revolte in Parijs - in de vorm van de z.g. Nota van Rector en Assessoren.⁵ In deze nota werd voorgesteld over te gaan tot de detail-invulling van de nieuwe studieprogramma's, op basis van de eerder dat jaar door de Senaat goedgekeurde voorstellen van de Commissie Wijziging Statuut. Deze invulling zou geschieden met hulp van in te stellen Studierichtings-Commissies waaraan docenten, studenten en afgestudeerden zouden deelnemen, de zogenaamde DSA-Commissies. Voorts werden algemene richtlijnen geformuleerd waaraan de nieuwe programma's zouden moeten voldoen.

Dit is voor mij aanleiding twee stellingen te poneren:

1. De toch intensieve contacten alhier tussen studenten en een groot deel van de richtingsdocenten deed de bereidheid tot grote studenten-acties kleiner zijn dan elders;

2. Omgekeerd werd de afwerking van de studieherprogrammering juist op het moment van de zich ontplooiende studenten-revolte een oorzaak voor de relatief grote invloed van studenten in Wageningen op de inhoud van het studieprogramma. M.i. was hierdoor een precedent gezet die ook bij de herprogrammering in het kader van de tweefasenstructuur twaalf jaar later tot een relatief grote invloed van de studenten op het nieuwste programma heeft geleid.²⁵

Wat betreft het eerste punt: naast het Studieprogramma-overleg via de DSA Cies was er door de Rector Magnificus ook een andere 'Breedspoor' overleg-groep ingesteld o.l.v. prof. Polak. Het gezamenlijk effect van deze twee praat-circuits droeg er waarschijnlijk toe bij dat de directe confrontatie tussen studenten en universiteit hier ter stede een uitweg vond in een luchtiger actie, waaraan zelfs in de landelijke pers aandacht werd besteed.

Het was inmiddels dicht bij het zomerreces van 1969 en de nota Veringa bepaalde vanaf die tijd de aard van de onderhandelingen en acties. Categoriiaal vs niet-categoriiaal, 'one man one vote' of zelfs 'one man three votes' werden uitvoerig en soms tot vervelens toe bediscussieerd. Een goede selectie van de lokale meningen ter zake is te vinden in de nummers van de eerste jaargang van het in 1968 ingestelde 'opinie-maandblad' belHamel.

De nu volgende periode '70-'71 stond in het teken van de discussies over, en na het verschijnen van wetstekst, het invullen van de WUB structuur. Hierbij bleek dat aan de LH

het voorrecht was beschoren, als enige in den lande, het model 'één Faculteit met twee Raden' tot bloei te brengen. Hoewel de mogelijkheid biedend tot inschakeling van zeer velen in het Raadscircuit (wij hadden vanuit de éne Faculteit der Landbouwwetenschappen simultaan 59 raadsleden in het 'veld', de buiten-universitaire leden niet tellend) was het 'op afstand gezien' niet zo'n gelukkige constructie. Het beleid van de Landbouwuniversiteit op haar centrale taakgebied, dwz Onderwijs en Onderzoek, bleek (voor mij als lid van de FR) altijd moeilijk scheidbaar van de implementatie van dat beleid via het beschikbaar stellen van de middelen. Twee delibererende organen in dit taakveld met nog verschillende stemverhoudingen ook bleek een 'vragen van extra veel tijd', om het voorzichtig uit te drukken.

Met vreugde vernam ik destijds dat de nieuwe wet ging voorzien in de enig logische constructie: 'één Faculteit met één Raad'! Het ligt voor de hand, overwegende de aard van mijn betrokkenheid destijds, dat ik dit interpreteer als het incorporeren van de Hogeschoolraad in de Faculteitsraad.

Dat door sommigen de gedachte werd ontwikkeld om de vroegere doublure in Raden te doen overgaan in zijn tegenbeeld, nl. één Raad met een versplinterde, gecompartmenteerde, Faculteit voorzien van afdelingsraadjes, moet op een misvatting berusten. De eenheid van de Landbouwfaculteit is 'juist nu bij de verbrede taakopvatting van de LU, dwz het bestuderen van het geheel van het levensmilieu van de mens, een groot goed. Het lijkt in dit kader onverantwoord te trachten eerst prioriteiten in mini-deelraadjes vast te leggen alvorens men zich kan gaan inzetten voor het

gezamenlijk aanpakken van de grote problemen die in ons actie-gebied aan de orde zijn of zullen komen. Dan, als chemisch bevooroordeeld wetenschapper, voeg ik hier aan toe: men kan toch niet serieus menen dat de problemen van de dierlijke produktie (om een voorbeeld te noemen) kunnen worden opgelost zonder de inzet van de chemische vakgroepen van de Landbouwniversiteit. Dus behoren die groepen bijeen te blijven, en versplintering van het prioriterings-stelsel middels deelraadjes is zeer onverstandig.

Om op dit controversiële onderwerp nog even in te gaan: mijn ervaring in het gebeuren van de z.g. Sectorcommissies heeft mijn overtuiging bevestigd dat zelfs bij een verdeling van de Landbouwfaculteit in een tiental groepen toch ook binnen een dergelijke groep de heterogeniteit van vakgebieden nog duidelijk aanwezig is. Men kan aldus van de betrokkenen binnen een dergelijke subgroep van de Landbouwfaculteit niet de inhoudelijke kennis van elkaars vakgebied verwachten die zonder meer een deskundig oordeel binnen die subgroep zou garanderen. Hetzelfde zou uiteraard het geval zijn wanneer men spreekt over een kleiner aantal afdelingen. Het argument van grotere vakdeskundigheid wordt dan ook ten onrechte gebruikt ter verdediging van een dergelijk stelsel.

Een en ander laat wel onverlet dat een zekere compartimentering in het beheer logisch lijkt. Geografische ligging lijkt dan opportuun als argument voor associatie, waarbij concentratie van diensten ruim dient te worden geïnterpreteerd. Voor de beleidsbeslissingen de verdeling van fondsen voor onderzoek en onderwijs betreffende, zouden niet te kleine vakgroepen (en ook erkende 'tijdelijke' dwars-

verbindingen in de vorm van werkgroepen)²⁶, al dan niet ondersteund door de beheers-associatie uiteindelijk **zelf** terecht moeten kunnen bij de Universiteitsraad die zich hierbij in eerste instantie richt op de aanbevelingen van VCW en VCO. Deze Commissies en ook de Universiteitsraad **moeten** aldus de verantwoordelijkheid van het overzien van het geheel aanvaarden (ook op facultair niveau). Een uitdaging die wijst in de richting van een behoefte aan hoog gekwalificeerde raadsleden (en leden van de vaste commissies).

Gezien vanuit het WP wil ik dan wijzen op een belangrijk facet van de 'één Faculteit één Raad' constructie: als er in de toekomst zo'n 250 UHD en KD posities worden onderhouden aan deze universiteit, dan betekent dit dat op elk moment het aantal WP zetels in de nieuwe Raad zo'n 6% van de 250 omvat. Zozeer als heel vroeger van iedere hoogleraar werd verwacht dat hij eenmaal in zijn loopbaan als Rector Magnificus de belangen van de hele Landbouwhogeschool moest behartigen, zou men dan kunnen stellen dat ieder lid van het universitaire corps van seniore wetenschappers één periode van twee jaar in de Universiteitsraad behoort zitting te nemen. Op deze wijze leert men de plaats van het eigen vakgebied in het grotere geheel, alsook de collega's beter kennen. Ik zou me kunnen voorstellen dat als men tevoren weet een periode mee te zullen 'regeren', men tijdig kan 'plannen' om zowel de brede dekking van wetenschapsgebieden in de raad, alsook de eigen loopbaan optimaal te ontplooien, dit laatste met inbegrip van een 'sabbatical leave'!

NOTEN

- 1 Zie het hoofdstuk 'HET ONDERWIJS', in het bijzonder pp36-40, in het gedenkboek LH '50 .
- 2 Strikt genomen zijn de huidige ROC's ontstaan uit de in 1968 (zie hierna) ingestelde DSA-commissies, dit laatste in het kader van de herprogrammering 1970. Toch waren het de studieverenigingen die het forum vormden waaruit de studenten kwamen voor de discussies over de richtings-programma's in de periode '68-'70. Als zodanig kan het aantal nu functionerende ROC's niet worden losgemaakt van de in '57 gemaakte keuze met betrekking tot de studierichtingen. Hierop voortbouwend, is de begrijpelijke neiging van betrokkenen tot instandhouding van de bestaande ROC's weer aanleiding tot fixatie van de in '57 gekozen onderverdeling van het studieprogramma van de Faculteit der Landbouwwetenschappen in een twintigtal studierichtingen. Deze fixatie op de in '57 als logisch ervaren indeling lijkt mij ongewenst in het licht van de huidige ontwikkelingen (zie ook noot 5)
- 3 De Commissie 'Fundamenteel Onderzoek in de Landbouw', dikwijls genoemd naar zijn voorzitter prof. V.J.Koningsberger, was ingesteld in 1959 door de minister van Landbouw en Visserij, in navolging van de in 1957 door de minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen ingestelde Commissie 'Ontwikkeling Natuurwetenschappelijk Onderzoek" onder voorzitterschap van prof. Casimir. Bij zijn instelling kreeg de Cie 'F.O.L.' als taak:
  - "a. na te gaan welke de consequenties zijn van de huidige natuurwetenschappelijke ontwikkeling voor het fundamenteel landbouwkundig onderzoek;
  - "b. een samenhangend geheel van maatregelen aan te bevelen, die nodig zijn om in het bijzonder te voldoen aan de eisen, die het fundamenteel landbouwkundig onderzoek in de huidige tijd stelt;
  - "c. bij de maatregelen ter voldoening aan de eisen van het fundamenteel onderzoek tevens te betrekken, welke aan de beoefening van de sociale en economische wetenschappen aan de landbouwhogeschool zijn verbonden".Overwegende de relevantie van de destijds door de Commissie F.O.L.

ondernomen taak op dit moment van implementatie van 'Strategische Planning' bij de LUW, volgt hieronder een fragment uit de installatierede van de Commissie zoals uitgesproken door de toenmalige minister van L. en V. in nov. '59:

"Voor volledige ontplooiing van het Landbouwkundig Onderzoek in Nederland moet immers worden gestreefd naar een juist evenwicht en naar gezonde wisselwerking tussen het meer fundamentele en het meer toegepaste onderzoek. De Landbouwhogeschool is een opleidingsinstelling, maar op academisch niveau, hetgeen impliceert, dat een belangrijk deel van haar taak uit ontwikkeling van de landbouwwetenschap bestaat. De studenten die later hun werkkring bij het landbouwkundig onderzoek zullen vinden, moeten tijdens hun studie worden geconfronteerd met onderzoekingsproblemen en dan uiteraard op een wijze, die volledig van de tijd is. Ook moet worden bedacht, dat bij onvoldoende ontwikkeling van het fundamentele onderzoek het toegepaste onderzoek hiervan zijn weerslag ondervindt en dat stilstand van het eerste sterilisatie van het tweede zou betekenen."

Zeker een deel van de bovenaangehaalde opmerkingen verdienen het ook op dit moment ter harte te worden genomen. Evenzeer geldt dit voor de conclusies van de Commissie, voorzover hierbij de versnippering van het studieprogramma van de LH ter sprake komt. Zo vindt men op p 23 van het rapport van de Commissie (1961):

"De wens om in het studieprogramma een grotere differentiatie en ook meer mogelijkheid tot specialisatie aan te brengen heeft er enige jaren geleden toe geleid, voor het ingenieurs examen 22 verschillende richtingen in te stellen, waartoe op hun beurt even zovele candidaatsexamens toegang geven..."(dit refereert aan het programma 1957), alsmede:

"Wanneer men deze zaak achteraf bekijkt, rijst de vraag, of men zich door deze opsomming van mogelijkheden toch niet te veel heeft vastgelegd, en of niet een nog grotere vrijheid en soepelheid zou zijn bereikt, wanneer men zich tot veel minder, doch ruimer gekozen richtingen zou hebben beperkt. Zo kent het academisch statuut voor de Universiteiten binnen de gehele

"Faculteit der Wis- en Natuurkunde slechts 8 hoofdvakken, waaronder de biologie. Te Utrecht is dit laatste hoofdvak weer gesplitst in 8 hoofdrichtingen, terwijl de candidaat uit een schier onbegrensde lijst van bijvakken er twee voor het doctoraal examen mag kiezen. De commissie meent dat men in principe ook aan de Landbouwhogeschool met een geringer aantal richtingen en met een grotere interne vrijheid meer mogelijkheden zou kunnen scheppen .."

Het bovenstaande lijkt in het kader van de nu geconstateerde verdere versnippering van het studieprogramma aan de LUW een heroverweging waard, waarbij uiteraard de ontwikkelingen elders in den lande dienen te worden gebruikt als vergelijkingsmateriaal.

4 De herprogrammering uitmondend in het programma van 1970 werd aangezet en begeleid door de Senaatscommissie 'Wijziging Statuut Landbouwhogeschool'. Deze Cie 'Wijziging Statuut' was ingesteld onmiddellijk na het verschijnen van het rapport van de Cie F.O.L. in 1961, en stond onder voorzitterschap van de Rector Magnificus, eerst prof. Eysvogel, later prof. F.Hellinga.

5 In de zg. Nota van Rector en Assessoren gedateerd november 1968, werd gesteld:

"dat de totstandkoming van het programma van een studierichting zich dient te voltrekken in een dialoog tussen degenen die, hetzij als 'producent' van onderwijs (de docenten), hetzij als 'consument' (de studenten en de afgestudeerden) bij de richting als geheel zijn betrokken, en degenen die als docenten de aard en omvang van de afzonderlijke studievakken regelen." De nota definieert dan vervolgens de Docentencommissies, te vormen uit de bij een studierichting betrokken vakgroep(en), en de Studentencies per studierichting te vormen door de studieverenigingen. Daarnaast waren er in overleg met het NILI te vormen commissies van Afgestudeerden, per groep van studierichtingen. Steen des aanstoots voor de studenten in deze regeling was het geheel bij de Docentencommissies gelegde initiatief tot het opstellen van een eerste ontwerp, waarop dan de andere commissies in tweede instantie konden reageren. Daarnaast hadden de studenten bezwaar tegen het feit dat aan de betrokken commissies nogal gedetailleerde richt-

lijnen werden opgelegd wat betreft de samenstelling van het programma (zoals o.m. een enkelvoudig gesplitste propedeuse, gemeenschappelijke KA1 programma's voor groepen van studierichtingen). In de Studieraad, een door de Rector Magnificus in een eerder stadium ingesteld overlegorgaan tussen studenten en het 'onderwijs-apparaat' werd na heftige debatten uiteindelijk (dd. 11 dec. '68) een compromis bereikt dat als een soort 'tractaat van Wageningen' bepalend werd voor het verdere verloop. Centraal was hierbij de vorming van een paritaire 'dubbelcie' van docenten en studenten, welke zoveel mogelijk als eenheid zou opereren bij de opstelling van de nieuwe programma's. In de praktijk hebben deze commissies, aangevuld met een of twee afgestudeerden (en DSA commissies genoemd), altijd gezamenlijk en in redelijk goede harmonie gewerkt aan de opstelling van de richtingsprogramma's. Verschillen van mening kwamen vaak juist naar voren bij de confrontatie van de wensen van de DSA commissies als vrager voor de richting, met de mogelijkheden zoals aangeboden door de vakgroepen die de onderwijs-elementen moesten verzorgen. Na de invoering van het studieprogramma 1970 werden deze DSA-cies omgezet in permanente commissies t.b.v. alle overleg de studierichting betreffende. De afgestudeerden verdwenen als lid en de paritair uit docenten en studenten samengestelde commissies kregen de naam 'Richtings-Onderwijscommissie', ROC.

- 6 In navolging van de in 1963 door de Academische Raad ingestelde Cie Doceren en Studeren (Rapport gepubliceerd in Universiteit en Hogeschool, 1965, Nr 6) werd door de Rector Magnificus in 1967 een Senaatscommissie met dezelfde naam ingesteld. Deze LH-commissie Doceren en Studeren opereerde parallel aan de Cie Wijziging Statuut (er was een gedeeltelijke personele unie) en verdiepte zich in de eventueel te nemen maatregelen met betrekking tot de vorm waarin het onderwijs na de komende herprogrammering zou worden aangeboden. Deze Commissie presenteerde een aantal nota's, waarvan in dit verband de z.g. blokken-nota van januari '68 wordt genoemd. In deze nota, getiteld 'Mogelijkheden ter vergroting van de doelmatigheid van het hoorcollege' wordt gepleit voor het invoeren van een strikt semester-systeem, dwz. alle

studievakken dienden te worden verzorgd "op basis van 1-semester blokken waarover de student bij het einde van het semester geacht wordt examen of tentamen af te leggen". Voorts wordt erop gewezen dat de zogenoemde 'stofverzamelingsfunctie' van het hoorcollege (i.e. het gebruik van het zelf door de student vervaardigde dictaat als bron voor de examenstof) slechts kan worden geëlimineerd "door het samenstellen en verstrekken van de collegestof in de vorm van uitvoerige syllabi, dictaten, dan wel door het gebruik van leerboeken zoals dit voor een toenemend aantal vakken reeds geschiedt" (zie in dit verband ook noot 18).

- 7 In een volgende nota van de Cie Doceren en Studeren, gedateerd 2 mei 1968, werd op basis van gegevens verzameld door Ir. Ledeboer een poging ondernomen de studiebelasting van de kandidaatsprogramma's van een paar richtingen voorlopig te kwantificeren. Na uitvoerig overleg waaraan de studenten deelnamen middels een vertegenwoordiging uit de raad van studieverenigingen, kwam het uiteindelijk in de Faculteitsvergadering van mei '69 tot besluitvorming waarbij werd gesteld dat de nieuwe studie-programma's een kandidaatsstudie zouden omvatten van 4 semesters met in totaal 3200 netto studie-uren. Als richtlijn werd hierbij uitgegaan van een netto studietijd van 3 uur per uur hoorcollege, en 4½ uur per practicum-middag. Bij een gepland semester van 13 weken kwam aldus een studievak van 1 semester-uur overeen met een netto studielast van 40 uur, dwz. één week studie. In een later stadium werden de aldus gedefinieerde eenheden onder de naam van 'sbu' (studiebelastingsuur) in de studiegids bij ieder vak vermeld.
- 8 Juist bij een aantal op toepassing van de wetenschap gerichte studierichtingen is het logisch dat een nadere verdieping van de kennis voert tot wetenschapsterreinen die ook voor andere toepassingen van belang zijn. Voorzover een dergelijke verdieping op de noodzaak van 'sub'specialisatie' lijkt te wijzen, vanwege de toename van de omvang van het benodigde kennispakket, valt dan overlap tussen 'sub'specialisaties' van verschillende studierichtingen niet te vermijden. Hercombinatie tot grotere eenheden is dan gewenst: immers wie eenmaal leerde zich te specialiseren in een bepaald nauw gebied zal dit ook op een ander subgebied moeten

kunnen. In andere woorden: de praktijk vraagt personen die het vermogen hebben zich voldoende diep in te werken in een subgebied van een veel breder werkterrein. De studierichtingen dienen dan ook te worden benaamd op basis van het bredere werkterrein waarbinnen men geacht kan worden zich bij gerichte vraagstelling nader (tijdelijk) te specialiseren.

9 De voorgestelde uitwisselbaarheid van bepaalde studievakken in een studieprogramma zal wellicht toenemen (en ook moeten toenemen) wanneer de bestaande richtingen tot grotere eenheden zouden worden verenigd. RDC's die een groter werkgebied bestrijken dan thans veelal het geval is, zouden in deze 'kruisbestuiving' tussen de nu nog wel eens wat éénkennig reagerende vakgroepen kunnen bevorderen.

10 Het lijkt moeilijk te ontkennen dat voor veel van de bestaande richtingen de op onderzoek gerichte oriëntaties baat zouden hebben bij het volgen van een propedeuse-programma als voorzien voor de nieuwe richting. Het komt mij in deze als zeer gewenst voor dat de nu gehanteerde onwrikbare binding tussen richting en propedeuse-programma wordt verbroken. Wel dient dan de consequentie van een beperking van de keuze-vrijheid in een later deel van de studie te worden getrokken. M.a.w. bij aanvaarding van een andere dan de meest geëigende propedeuse voor een bepaalde studierichting, dient het 'gemiste' vak (of vakken) te worden opgenomen in het doctoraal pakket. Om het nog concreter te stellen: bij hercombinatie van de huidige richtingen A, B en C dienen de drie corresponderende P-programma's toegang te verlenen, mits gemiste vakken behorend bij bepaalde specialisaties gelijkend op de oude richtingen A, B en C in het doctoraal worden opgenomen. Een mogelijke tegenwerping dat hierdoor de volgorde van de studievakken in gevaar komt lijkt weinig gewicht te hebben, nu bij de huidige grote keuzevrijheid de studenten de eenmaal per drie trimesters verzorgde vakken toch al in betrekkelijk willekeurige volgorde opnemen in hun programma.

11 Met betrekking tot het HAO wordt in de Memorie van Toelichting van het voorstel van "Wet Harmonisatie Collegegelden etc.; Invoering één inschrijvingsduur eerste fase HO, 1987" reeds mel-

ding gemaakt van de mogelijkheid voor HBO-opgeleiden om aan de LUW voor de richtingen Plantenteelt en Cultuurtechniek een opleidings-programma van twee studie jaren te volgen. Het lijkt logisch ernaar te streven dat dit ook voor andere richtingen mogelijk zal worden. Uiteraard is deze ontwikkeling een grote verbetering in vergelijking tot de situatie vóór 1970, toen er van werd uitgegaan dat de HAO-opgeleide toelaatbaar was tot het begin van de studie aan de LH, en dan op eigen initiatief kon streven naar het verkrijgen van individuele vrijstellingen voor examenvakken. Toch is een dergelijke regeling weinig elegant: een verkort programma gebaseerd op afspraken aangaande te verlenen vrijstellingen voor het afleggen van vak-examens welke zijn voorzien in het 'normale' programma zou dienen te worden vervangen door een speciaal voor de HAO-opgeleide geconstrueerd twee-jarig programma. Uiteraard dient dan te worden voorzien in een wettelijke regeling waarbij de toelating aan een dergelijk programma afhankelijk wordt gesteld van het bezit van een HAO-diploma. In hoeverre een dergelijke tweejarige vervolgoopleiding voor HAO-gediplomeerden in feite als tweede fase zou dienen te worden aangemerkt zou onderwerp van nader overleg moeten zijn. Het lijkt duidelijk dat voor het experimenteren met deze vorm van coördinatie tussen HAO en LUW, 'dichte nabijheid' van beide opleidingsvormen van doorslaggevende betekenis voor het welslagen van het experiment zou kunnen zijn.

Slechts zijdelings verband houdende met het bovenstaande is de wat tweeslachtige opstelling waarvoor in Nederland wordt gekozen als het gaat om de relatieve waardering van WO en HBO, in het bijzonder wanneer dit een vergelijking met het buitenland betreft. Als uitgangspunt hierbij lijkt het vanzelfsprekend dat het HBO diploma kan worden beschouwd als het equivalent van de 'eerste universitaire graad' in de anglo-amerikaanse wereld, de BSc of BA graad. Voorzover nu in Nederland vanuit O&W wordt beklemtoond dat WO en HBO als twee takken van één HO dienen te worden beschouwd, zodat verticale doorstroming slechts bij uitzondering 'in geval van verkeerde keuze' als zinvol dient te worden beschouwd, impliceert dit een overeenkomst van het WO doctoraal diploma met de

genoemde eerste universitaire graad in bijv. de USA. Hierbij overwegend dat het volgens de gestelde regels gaat om een eerste universitair diploma bereikt na een vierjarige cursus, wordt het tegenover het buitenland moeilijk om vol te houden dat het doctoraal diploma niet als equivalent van een BSc/BA dient te worden beschouwd. De gewoonlijk vanuit Nederland geclaimde equivalentie op het niveau van een 'Master' graad kan echter wel worden verdedigd op basis van de geaccepteerde toestand dat in de praktijk het studieprogramma van de 'eerste fase' ook voor de goede student een tijdsinvestering van zeker vijf jaar vraagt. Dit laatste in combinatie met de vergelijkenderwijs vrij zware VWO opleiding in Nederland dekt dan min of meer de gemaakte claim. In dit kader, hierbij wijzend op de verhoogde urgentie van diploma-vergelijking bij de gegeven intentie tot 'internationalisering' van de universiteit, zou het sterk vereenvoudigend werken als bij wet de mogelijkheid zou worden geopend om een 'eerste universitair diploma' uit te geven nadat een nader te omschrijven deel van het volledige doctoraal pakket zou zijn afgelegd. Alsdan zou de equivalentie van dit eerste diploma met het anglo-amerikaanse BSc evident zijn, waarmee de claim op een tweede graad op 'Master' niveau zou zijn gedekt. Wel zou dan de redelijkheid van een pogen tot het verkrijgen van een aanvullende diplomering voor de HBO-opgeleiden moeten worden erkend. Hierbij zou dan echter aandacht moeten worden besteed aan het maken van een tweejarige cursus toegankelijk voor nader aan te geven categoriën van HBO-gediplomeerden. Verlenging van de inschrijfduur zou in deze niet eens beslist noodzakelijk zijn. Het gaat immers om diegenen die tijdens de eerste vier jaar in het HBO "studiediscipline leerden", hierbij de woorden van een HAS-LU-gegradueerde in een interview met het Wageningen Universiteitsblad van 10 oktober j.l. aanhalende.

- 12 In het hieronder genoemde rapport 'van Os' (noot 14) vindt men onder het hoofdstuk 'Gebreken bestaande Structuur' (hetgeen dus refereert aan de toestand omstreeks 1965), o.m. de volgende opmerking over de positie van de wetenschappelijke medewerker uit die periode: "Het ontbreken van een formele regeling van de eigen verantwoordelijkheid voor de staf stelt de stafleden in een

"volkomen afhankelijke positie ten opzichte van de hoogleraar of "hoogleraren, 'onder wier toezicht' zij werkzaam zijn". ...

- 13 In de USA bezette het overgrote deel van de 'teaching staff' van de Universiteit de niet hiërarchisch gerangschikte 'Associate- en Full-Professor' rangen. Zie ook noot 14.
- 14 Het rapport van de Commissie van Os, uitgegeven als publicatie Nr 9 van de Academische Raad (1968) is nog steeds relevant. Het kan worden beschouwd als een vroege poging tot herstructurering welke uiteindelijk pas zeer onlangs in het 'UHD'-stelsel zijn bijgestelde uitwerking kreeg. De structuur 'van Os', waarin de 'permanente' rangen van Lector, Toegevoegd Hoogleraar en Hoogleraar worden voorgesteld voor het wetenschappelijk corps dat de hoofdtaken onderwijs en onderzoek verzorgt, lijkt op een wat verzwaarde uitvoering van het systeem op de Amerikaanse universiteit. De Lectorsrang wordt bereikt ná het behalen van de Doctorsgraad plus een 'post-doc' van 1 of 2 jaar. Dit is duidelijk iets zwaarder aangezet dan de US Assistant-Professor uit die tijd, welke meteen na het behalen van de PhD graad werd aangesteld. Als zodanig lijkt de omschrijving van de eisen gesteld aan de Lector nogal op die van de Associate Professor van de middelgrote Amerikaanse universiteit uit die tijd. De 'Toegevoegd Hoogleraar' uit het rapport van Os is daarmee niet direct vergelijkbaar met de 'Associate Professor' uit de USA. In dit kader is het interessant vast te stellen dat tot voor kort de Nederlandse WHM bij de aanvragen voor bv. Fulbright Scholarships in de USA als rang dikwijls Associate Professor vermeldde.
- 15 Bedoeld is hier in eerste instantie het geven van onderwijs door eenzelfde docent aan zowel de universiteit alsook aan een HBO-instelling, waarbij de inhoud van het onderwijs niet noodzakelijkerwijs gelijk is voor de beide situaties. Voor bepaalde studievakken zoals gedoceerd aan bv. de Landbouwniversiteit geldt voorts dat de inhoud niet 'geheel anders' is dan wat bij aanverwante studievelden in het HBO wordt behandeld. Er zijn ook een aantal situaties waarbij het dictaat van de LU-vakgroep als leerboek voor hetzelfde vak aan een HBO instelling wordt gebruikt. Zeker kan het dan als logisch worden gezien dat één docent twee,

eventueel voor hemzelf ietwat sequentieel gerangschikte onderwijs-elementen verzorgt, waarvan bijv. het tweede deel niet op het HBO wordt gegeven, terwijl het studietempo niet noodzakelijkerwijs hetzelfde is voor het eerste element, dat op beide onderwijs-instellingen wordt verzorgd.

In dit kader, hierbij mede-overwegende de zorg om bij een krimpende stafbezetting in staat te zijn een gedifferentieerd onderwijs aanbod te verzorgen breng ik nogmaals een eerder gedane suggestie naar voren om in principe binnen een zelfde cursus-element ~~twee~~ uitgangsniveau's na te streven. Althans bij bèta-studievakken wordt vaak onderschat de spreiding in diepgang tussen wat van nut is voor directe toepassing en wat de geïnteresseerde begaafde zich eigen kan maken. In plaats van het ontwerpen van twee verschillende cursussen kan men streven naar een tweedeling van de cursus, waarbij men in driekwart van de tijd één kwart van de inhoud in een goed begeleide studiefase behandelt, en in het resterende kwart van de tijd een veel moeilijker deel met voornamelijk zelfstudie en vragenuren behandelt. Het eerste deel is uitgangsniveau A, en de deelnemers hebben ruim tijd om tijdens het laatste kwart van de cursustijd in verdere zelfstudie een examen voor te bereiden. Het geheel is uitgangsniveau B en de deelnemers daaraan behoeven niet continu aanwezig te zijn bij het eerste deel van de cursus.

Voor de docent zal het vervullen van een dergelijke dubbelfunctie bij twee typen van hoger onderwijs verruimend werken op het inzicht in al dan niet vermeende verschillen tussen de aard van het onderwijs in beide typen van instellingen (zie ook noot 21). Ook hier is een korte geografische afstand tussen deze van groot belang, waarbij gerefereerd wordt aan de opmerking dienaangaande op p 8 van de hoofdtekst.

- 16 Een aantal factoren zijn hierbij van belang. Primair is de meer schoolse opzet, in die zin dat van de student op zeer korte termijn het inleveren van gemaakt huiswerk ('problems'), het schrijven van 'term-papers' en het afleggen van tussentijdse testen

wordt verwacht, terwijl voorts de voorbereidingstijd voor het 'eindexamen' doorgaans maar 1 à 2 weken voor misschien vier studievakken is. Het is niet wel mogelijk voldoende te scoren als men niet tijdens de 'course' zeer regelmatig meewerkt. Het feit dat deze opzet als logisch wordt ervaren is echter waarschijnlijk belangrijker. Dit laatste houdt nu verband met de 'dreiging van verwijdering' tijdens de studie als de student gedurende een tot twee trimesters ('quarters') beduidend beneden een kritische waarde van zijn 'Grade Point Average' zakt. Zeker bij de veelal hoge investeringen die moeten worden gemaakt door de ouders om een kind een universitaire opleiding te laten volgen, is het voor de meerderheid der betrokken studenten op elk moment van 'acuut' belang om de studie bij te houden.

17 In de zestiger jaren is in diverse rapporten en geschriften aandacht besteed aan de waarde of het gebrek aan waarde van het z.g. hoor- (of luister-)college. In dit kader wordt verwezen naar het rapport van de Cie Doceren en Studeren van de Academische Raad gepubliceerd in Universiteit en Hogeschool 1965,6; de artikelen van F.A.Heyn in Intermediair, jan. en juni 1967, alsmede een reactie daarop van Kolthoff in NRC dd 7 aug.'67; het rapport 'Mogelijkheden ter vergroting van de doelmatigheid van het Hoorcollege' zoals in jan. '68 geproduceerd door de Cie Studeren en Doceren van de LH. Uiteraard is de effectiviteit van kennisoverdracht aan de universiteit altijd een onderwerp van aandacht geweest voor de vele Bureau's van Onderzoek van Onderwijs welke omstreeks die periode aan de Universiteiten en ook de LH werden opgericht.

18 In dit kader wordt voor de LH verwezen naar bovengenoemde nota van de lokale Cie Studeren en Doceren van jan. '68, waarin als laatste regel staat vermeld: ..."Hierbij dient nogmaals te worden opgemerkt dat eliminering van de 'stofverzamelingsfunctie' van het hoorcollege naar alle waarschijnlijkheid slechts kan worden gerealiseerd door het samenstellen en verstrekken van de college-stof in de vorm van uitvoerige syllabi, dictaten, dan wel door het gebruik van leerboeken zoals dit voor een toenemend aantal vakken reeds geschiedt." Synchroon met deze aanbeveling werden alle docenten verplicht althans een gedetailleerd overzicht van de

verzorgde kandidaatscolleges op schrift te stellen, daarbij aangevende wat behandeld werd in de opvolgende college uren - tevens vermeldend of er een syllabus voorhanden was. Vrij korte tijd daarna werden alle docenten verplicht (door het eerst aantredend Faculteitsbestuur) over te gaan tot het vervaardigen van een complete syllabus van alle verzorgde colleges. Uiteraard een 'blessing' vanuit het standpunt 'beter iets dan niets' wat betreft de schriftelijke inhoudsopgave van een studievak, werd deze maatregel een "mixed blessing" voorzover de kwaliteit van een syllabus vervaardigd in offset dikwijls inferieur is aan die van gedrukte publicaties welke de toets van kritiek van collegae elders hebben doorstaan. In dit kader ware, mede gezien de toenemende neiging tot internationalisering van de universitaire opleidingen, het uitoefenen van **aandrang** op docenten tot het gebruik maken van bestaande, vaak uitstekende, leerboeken stammend uit het Engelse taalgebied, te overwegen.

- 19 Zie K.D.J.M.van der Drift en P.Vos: Anatomie van een Leeromgeving, Swets en Zeitlinger, Lisse, 1987. Hun figuur 2.1a is typerend voor de (zeer geringe) tijdsinvestering **tijdens** het college als geen bijzondere maatregelen worden getroffen om de student tot 'meewerken' aan te zetten. Als algemene conclusie wordt als meest waarschijnlijk kenmerk van de studiegewoonten gegeven: "Studenten stellen zelfstudie zo lang mogelijk uit en bereiden steeds de onderwijsdeelname van de volgende dag voor" Impliciet aan deze stellingname is de conclusie verbonden dat als er geen concrete opdrachten tot die voorbereiding zijn verstrekt (door de docent), deze voorbereiding uiterst summier is. Een andere conclusie getrokken door de schrijvers is dat in Nederland de student gemiddeld 1300 netto studie-uren opbrengt voorzover dit de bèta-wetenschappen betreft (waar een vrij intensieve vorm van studie-indeling wordt opgelegd via practica etc.). Voor de gamma- en alpha-richtingen wordt 800 - 1100 netto uur verwacht. Een derde conclusie is dat als een hogere prestatie van de student zou worden verlangd (dus meer dan 1300 uur) "(dan) zou het nodig "zijn om studenten maatschappelijk te isoleren. Dan ontstaat een "situatie die vergelijkbaar is met de campusstructuur die in de

"Verenigde Staten gebruikelijk is. In zo'n omgeving kunnen met "succes hogere eisen aan studenten worden gesteld. Het beleid van "de Nederlandse overheid is daarmee niet in overeenstemming: er "wordt zowel naar een hogere studielast als naar maatschappelijke "integratie gestreefd. Die doelen staan met elkaar op gespannen "voet." Schrijver dezes heeft grote bezwaren tegen de implicatie dat de campusstructuur in de USA leidde tot maatschappelijke isolatie, alsook tegen de allegatie dat maatschappelijke integratie zoals aanwezig verondersteld bij de Nederlandse student, het investeren van meer dan 1300 uur studielast voor hem onmogelijk zou maken.

- 20 Deze incentieven zijn niet zonder meer voor de hand liggend, afgezien van alternatieven van twijfelachtig materialistisch karakter, zoals in wezen het motief van de financiële schade van aanzienlijke omvang bij het niet succesvol afronden van de studie als gevolg van het niet op tijd 'meewerken'. Veeleer zou men moeten hopen op (streven naar) het ontstaan van een vanzelfsprekendheid voor de meerderheid van een groep, dat wil men gebruik kunnen maken van de directe hulp van een docent men uiteraard moet weten waarover men in de vorige bijeenkomst doende was. Impliciet is dat de student eisen mag stellen aan de geboden faciliteiten op onderwijs-technologisch gebied (boeken, hulpmiddelen) en aan de kwaliteit van de docent. Die eisen kan men echter pas stellen als men weet waarover 'de les' gaat. Voorts lijkt er weinig op tegen dat degenen die zich wel degelijk zelf kunnen redden dit ook mogen doen door slechts op een eindexamen te verschijnen, hoewel men dan eigenlijk ook wel via de open universiteit op afstand zou kunnen studeren. Bij alle overwegingen waarom dit toch niet zal lukken in Nederland ware het goed zich af te vragen waarom in het buitenland toch vaak een hogere 'deelname' wordt waargenomen.
- 21 Met enige schroom wordt hier het HBO genoemd. Immers juist wordt door de universiteit het 'meer schoolse karakter' van het HBO aangehaald als karakteristiek verschil in benadering tussen beide systemen. Echter voorzover in het HBO het wel zou lukken de studenten in een hogere graad van interactie met de docent te brengen, dan is het juist de universiteit die tekort schiet in het

vergelijk tussen de systemen. Deze interactie is op zich niet een schools element: veeleer is het juist de academische sfeer die impliceert dat student en docent op voet van gelijkheid (hoewel niet van gelijke graad van ervaring) in contact treden om **inhoudelijk** te discussiëren over het onderwerp van beider interesse. De werkelijkheid is uiteraard niet zo hoogdravend als de bovengebruikte omschrijving impliceert; niettemin geloof ik ten stelligste dat 'gezamenlijke deelname' van HBO en WO studenten aan bepaalde daarvoor geschikte onderwijs-elementen van waarde zou kunnen zijn om het gestelde doel van een hoge graad van interactie tussen student en docent te bevorderen.

Als slotopmerking lijkt het juist hier te wijzen op de cirkelredenering die verstopt lijkt in de Nederlandse aversie tegen een integratie van het HO systeem. Veelal wordt er uitgegaan van een fundamenteel verschil in benadering van de gestelde problematiek, waarbij dan aan de universiteit een vanzelfsprekend hoger generalisatie niveau wordt toegeschreven. Echter, door de verbreding van het segment van de samenleving dat zich aandient voor een opleiding aan de universiteit (bedoeld om te stijgen naar 7-9% van de generatie zoals ook blijkt uit de cijfers gehanteerd in het recente 'Concept H.O.O.P.') kan men in redelijkheid niet volhouden dat er in deze een scherp onderscheid in het karakter van de beide delen van het toekomstig HO zal blijven zoals nog als evident werd verondersteld door de universitaire generaties van de vijftiger jaren. Dat deze fictie van weleer vooralsnog mede in stand wordt gehouden door beide stromen van het HO in twee gescheiden onderwijsinstellingen onder te brengen, heeft geen enkele relatie tot de dikwijls (zowel vanuit HBO als WO) beleden behoefte van de maatschappij aan twee verschillende typen van opgeleiden. Daarbij toegevend dat de Nederlandse samenleving op dit moment zeker geen behoefte heeft aan nog weer een opschudding van het HO systeem, lijkt het van grote urgentie om op zeer korte termijn te beginnen met het experimenteren van het tezamen brengen van de studenten van beide stromen in de sfeer van 'de les'. De studenten - administratie mag dan vooralsnog gescheiden blijven,

evenals de eigenlijke onderwijsinstellingen. De studenten dienen echter gewend te worden aan de situatie waar bepaalde onderwijs-elementen en ook bepaalde docenten in beide subsystemen functioneren. Na een aantal jaren zal dan wel blijken dat in deze Nederland minder verschilt van het buitenland dan nu door sommigen schijnt te worden verondersteld.

22 Voor enige achtergronden van de sequentie van studenten protest-bewegingen in de USA, Frankrijk en tenslotte in Nederland kan men te rade gaan bij de vrij omvangrijke literatuur. Hier worden genoemd het hoofdstuk 'Het einde van de Consensus' in M.van Rossum: de Verenigde Staten in de twintigste Eeuw, Utrecht 1984, en het eerste deel van R.A.de Moor: Studentenprotest en Universiteit, Rotterdam 1970, voor een kort overzicht van de samenhangen. Details over de Parijse revolte vindt men in De Buch en Groen's: De Verbeelding aan de Macht, Bruna, Utrecht 1968. De Universiteit in Opstand, van Ton Regtien, v.Gennep, Amsterdam 1969, geeft een uitvoerige politieke analyse van de gedachtenwereld van betrokkenen bij het Nederlandse studenten protest, met zeer veel verdere literatuurverwijzingen.

23 In Nederland was de 'establishment' in het voorjaar van 1968 al enige tijd onderweg met het maken van plannen voor bijstelling van het universitaire systeem. Deze plannen vonden hun uitweg in rapporten van de Academische Raad. In dit kader was het Rapport van de Cie Studieduur onder voorzitter Posthumus in '64 een der eerste en bekendste geworden; het werd aanleiding tot de benoeming van Posthumus tot regeringscommissaris in 1967, waarmee de basis was gelegd voor het tot stand komen van de Nota 'De Universiteit: doelstellingen, functies, structuren', welke verscheen in oktober 1968. In dezelfde serie van de A.R. waren in het voorjaar van '68 ook onderweg de rapporten van de Cie 'Zelfstandige Taakvervulling Universiteit en Hogeschool' (Maris) en de Cie 'Structuur van het wetenschappelijk Corps' (van Os). Het eerstgenoemde rapport stuitte op zeer grote weerstand, ongetwijfeld mede door de datum van verschijnen juist op het moment van het beginnende studentenprotest. Een snelle tweede poging van de universitaire bestuurders om een beter aansprekend plan te maken (Lochemse Nota)

raakte spoedig in de vergetelheid in de maanden na herfst '68 toen het studentenprotest snel aanzwol. Op de beschreven jaarvergadering van de Nederlandse Studentenraad vond naar mijn herinnering de omslag van cooperatief naar radicaal min of meer plaats via de opvolging van de zittende bestuurderen (in meerderheid afkomstig uit het aan de 'gezelligheidsverenigingen' verwante Nederlands Studenten Accoord) door een nieuw team in vooral afkomstig uit de Studenten Vakbeweging.

24 Het citaat is uit het z.g. 'Klachtenboek' van het NSR Kongres '69 beschreven als "een verzameling beschrijvingen van in het afgelopen jaar gevoerde akties, afgerond door een aantal konklusies. "Deze konklusies zijn te zien als klachten; klachten tegen de "autoriteiten die een mijneveld van diskussies, kommissies en "overlegorganen uitzette, klachten aan ons eigen adres, over door "ons gemaakte fouten bij de gevoerde akties. Laten we er een lesje "uit trekken". Wageningen komt bij deze beschrijvingen niet voor, omdat er op dat moment nog niets was gebeurd waarschijnlijk. Men was nog steeds in positieve discussie gewikkeld met de bestuurderen, via DSA Cies en in de BreedspoorCie.

25 Het blijft uiteraard een zaak van eigen inschatting in hoeverre aan de LU de studenteninvloed op de studieprogramma's als groot wordt gewaardeerd. Het feit dat naar mijn weten de bewuste DSA Cies zich meestal 'finaal' met de inhoud van het richtingsprogramma konden bemoeien (toegegeven, binnen de gestelde vrij ruime richtlijnen van de Cie Wijziging Statuut), terwijl er weinig onenigheid tussen de paritaire docenten en studenten vertegenwoordigers leek voor te komen wijst in die richting. Evenzeer is de 'twee fasen' herprogrammering onder invloed van de 'Fundamentele Onderwijs Discussie' redelijk tegemoet gekomen aan de van studentenzijde benadrukte eis van 'Probleemgericht Onderwijs', waarbij de evidente verschillen in waardering hiervan door sommige docenten en studenten aanleiding was tot een compromis met relatief zeer grote vrijheid van keuze. In het afscheidscollege van prof. Schenk op 1 juni '87 werden over dit onderwerp relevante opmerkingen gemaakt.

26 Het principe van de indeling van een Faculteit in vakgroepen

waarin disciplinair verbonden vakgenoten zijn verenigd, welke vakgroepen dan weer via werkgroepen hun menskracht inzetten voor het onderzoek dat meer probleemgericht is, kan als vertrekpunt gelden. De toepassing van dit principe op een in de loop der jaren - ook in de omvang en aard van zijn activiteiten - sterk gegroeide Landbouwfaculteit is uiteraard niet eenvoudig. Zo is in feite de Landbouw als zodanig zelf een breed probleemgebied, en de eertijds ingestelde Leerstoelen (hier beschouwd als basis van de latere vakgroepen) waren ten dele direct gerelateerd aan een groot toepassings-gebied zoals bijv. de Tuinbouwplantenteelt, etc. Daarnaast waren er uiteraard de disciplinair benaamde leerstoelen van de voor de studie van de Landbouw nodige basissetenschappen, en de 'Agro' varianten hiervan zoals Landbouwscheikunde, Agrarisch Recht, etc. Dit 'mengsel' van disciplinaire en op toepassings-gebieden gerichte leerstoelen werd in tijden van groei uiteraard aanleiding tot een zekere mate van overlap in werkerrein. De toepassingsgebieden hadden gespecialiseerde fysische, chemische etc. kennis nodig en namen daarvoor specialisten aan. Dat hierbij mogelijk vanuit geheel verschillende toepassingsgebieden hetzelfde type van basiskennis van node was bleef dikwijls onopgemerkt. Evenzeer was het logisch dat vanuit basissetenschappen gezocht werd naar toepassingen waarbij het uiteindelijke resultaat van het onderzoek duidelijk gerelateerd kon zijn aan het onderzoek dat bij de toepassings-gerichte vakgroepen met hulp van eigen disciplinaire specialisten werd verricht.

In tijden van krimp dient een dergelijke vervlochten opbouw van vakgroepen voorzichtig te worden ontward, om te voorkomen dat men door overlap zich te veel inspanning voor het verkregen resultaat moet getroosten, of zelfs een negatief effect oogst door interne concurrentie tussen vakgroepen voor dezelfde 'projecten van buiten'. De vorming van nieuwe gecombineerde eenheden alsook het tijdelijk inzetten van werkkracht in op bepaalde 'grote' problemen in de maatschappij gerichte werkgroepen (zoals bijv. de plannen voor een werkgroep "Kwalitatief/kwantitatief Waterbeheer") zou veel aandacht verdienen. Een praktische moeilijkheid is in dit kader de sterke binding van betrokken personen aan bestaande

